

Horatiův list *Ad Pisones* - *De arte poetica* a antické teorie o poezii

Je dodnes předmětem sporů, kdy přesně napsal Quintus Horatius Flaccus svůj veršovaný list *Ad Pisones*, nazývaný také jako *De arte poetica*. Předpokládá se, že jej napsal jako své poslední dílo v posledních letech života, tedy někdy před rokem 8 př. n. l., některé teorie naopak tvrdí, že toto dílo napsal v roce 18 př. n. l. Vedou se spory i o to, zda toto své dílo dokončil, protože báseň ve svém konci působí do jisté míry nedokončeně.

Celý spis se skládá ze 476 hexametřů, jedná se o list adresovaný Pisonům - zde není zcela jasné, kterým konkrétně. V bilingvním latinsko-českém vydání (s překladem od Dany Svobodové a komentářem a poznámkami od Evy Stehlíkové) se označuje za současně nejpravděpodobnějšího adresáta dopisu Lucius Calpurnius Piso Caesoninus, konsul na rok 58 př. n. l., otec Caesarovy manželky Calpurnie a dvou synů, z nichž o starším z nich, Luciu Calpurniu Pisonovi pontifikovi se ví, že byl konsulem r. 15 př. n. l. a vedle kněžské a politické kariéry možná byl i amaterský básník. O mladším ze synů se neví nic. Záleží na tom, zda byla báseň jako dopis skutečně i poslána, nebo zda jen měla formu dopisu a byla jen součástí Horatiova díla. Pokud byla míněna jako skutečný dopis, je nepravděpodobné, že by byl adresátem onen starší Piso, který zemřel kolem roku 43 př.n.l. Mohlo se samozřejmě jednat jen o formu dopisu, směřovaný i k již nežijícímu Pisonovi staršímu, nicméně Horatius dává mladšímu Pisonovi radu, aby pokud by napsal nějakou báseň, aby ji, než ji veřejně vydá, přečetl k posouzení mimojiné jemu (Horatiovi) a svému otci. Viz následující ukázky. Ve verších 366- 368 oslovuje Horatius staršího Pisonova syna:

Ty, starší Pisonův synu, nyní poslouvej dobře,
co ti chci říct (ač správnou cestou díky otci se bereš
a sám jsi už pochytil dost). ...

O maior iuvenum, quamvis et voce paterna
Fingeris ad rectum et per te sapis, hoc tibi dictu
Tolle memor: ...

Ve verších 385 - 390 ho vybízí, aby napsané dílo nejprve přednesl známým kritikům (i svému otci a Horatiovi):

Každého tvého kroku, všech slov budiž Minerva paní: 385
odtud tvůj vkus, tvůj obzor. - Pokud bys přece jen jednou
verše chtěl psát, pak nejprve kritikům zvučného jména
je k poslechu předvěd' (i otci a mně) a po devatero
let svůj rukopis pod zámkem drž: co je v šuplíku, vždy se
dá zničit - nelze vzít zpět, co bylo již publikováno. 390

Tu nihil invita dices faciesve Minerva; 385
Id tibi iudicium est, ea mens; si quid tamen olim
Scripseris, in Maeci descendat iudicis aures
,Et patris et nostras nonumque prematur in annum
Membranis intus positis; delere licebit,

Quod non edideris; nescit vox missa reverti.

390

Horatius se v tomto svém spise kromě rad budoucím básníkům také zamýšlí nad vlastnostmi dobrého básníka, jak se má chovat, jak má pracovat, čeho se má vyvarovat. Také komentuje některé řecké a latinské autory, například o Plautově jazyku se vyjadřuje kriticky. Vychází z předchozí antické tradice teorií o básnictví, z nichž nemohu nezmínit Aristotelovu Poetiku. Používá různé metafory a obrazy pro co nejsrozumitelnější sdělení, například srovnává poezii s malbou a malbu s poezií, k čemuž podle antických autorit sáhl již Símonidés, který nazval malbu mlčící poezií a poezii mluvící malbou.

ROZBOR HORATIOVA LISTU AD PISONES

Po krátkém úvodu k dílu přejdeme k poetice, kterou Horatius postuluje ve svém listu *Ad Pisones*. Nejprve však ještě pár slov ke kompozici textu. Text listu *Ad Pisones* je totiž poměrně chaotický a badatelé se dosud neshodli na jeho strukturu. Pro školské potřeby se text tradičně dělí do tří částí: 1. obecné otázky (verše 1-118), 2. speciální problémy (verše 119-228), 3. praktická část s příklady (verše 289-476). Někteří badatelé tvrdí, že Horatiovo dílo navazuje na literárního teoretika Neoptolema z Paria, jehož dílo se nám nedochovalo. Lze uvažovat, že Horatius dodržoval jím požadované schéma: 1. výklad o formě básně (*poema*, verše 38-118), 2. výklad obsahu (*poesis*, verše 119-294), 3. posláni básníka (*ad poetam*, verše 294-496).¹ Nutno podotknout, že Horatius sám vykládá svůj záměr až v třetí čtvrtině textu, která tvoří předěl mezi první delší částí (1-304) věnovanou umění a částí druhou věnovanou umělci (308-476).

Ukázka č. 1 (306-308)

*Munus et officium, nil scribens, ipse docebo,
unde parentur opec, quid alat formetque poetam,
quid deceat, quid non, quo virtus, quo ferat error.*

*Přestávám psát, zato rád bych v básnictví vyložil smysl
a cíl, zdroje látek, co dál v nás živi a formuje múzu,
vkus jako závaznou mez, a kam vedou znalost a omyl.*

I. POEMA

Přistoupíme k první části básně, která pojednává o formě básně. Horatius hned v prvních verších přirovnává báseň k obrazu a následně prostřednictvím příkladů, které jsou v protikladu k jeho postulátům, nabádá k jednoduchosti a jednotě formy a obsahu (*simplex et unum*), k přiměřenosti užívaných prostředků (*decorum*). Viz ukázka číslo 2. Dále požaduje, aby si autor vždy vybral vhodnou látku / téma, na které stačí, a zpracoval ji úsporně. Viz ukázka číslo 3.

Ukázka č. 2 (21-26)²

*...Amphora coepit
institui: currente rota cur urceus exit?
Denique sit quidvis simplex duntaxat et unum.
Maxima pars vatum, pater et iuvenes patre digni,
decipimur specie recti. Brevis esse laboro,
obscurus fio...*

*Měl to být džbán... tak proč z točny kruh ti vystává
hrnec?
Nakonec at': jen když dílo má tvar a ten ladí s látkou!
Pisone milý, i vy, hoši dorostlí otci, snad víte,
jak často my pěvci se necháme zmást zdáním nejlepší
formy...
Tak stručnost je cílem mým – a stávám se nejasným.*

¹ My se v naší práci budeme držet této kompozice (*poema, poesis, ad poetam*), podle níž budeme probírat jednotlivé Horatiovy literárně teoretické postuláty. Srov. Stehlíková (2002): 69.

² Je zahodno si povšimnout apostrofy ve verši 24.

Ukázka č. 3 (38-41)

Sumite materiam vestris, qui scribitis, aequam viribus, et versate diu, quid ferre recusent, quid valeant humeri. Cui lecta porenter erit res, nec facundia deseret hund nec lucidus ordo.

V souladu s vlastním talentem si vyberte látku, vy, kteří hodláte psát, a dlouho važte, zda břímě snese váš hřbet, nebo setřese. Tomu, kdo skromně si zvolí, se bohatství vět bude hravě roubit v přehlednou stavbu.

Co se týče slovní zásoby, Horatius doporučuje archaismy a neologismy.³ Viz ukázka číslo 4.

Ukázka č. 4 (46-53)

In verbis etiam tenuis cautusque serendis, dixeris egregie, notum si callida verbum reddiderit iunctura novum. Si forte necesse est, indiciis monstrare recentibus abdita rerum: Fingere cinctutis non exaudita Cethegis contiget dabitur licentia sumta pudenter, et nova fictaque nuper habebunt verba fidem, si Graeco fonte cadent, parce detorta.

Již ve volbě výraziva je na místě citlivý výběr. Tak vzniká-li chytrým spojením omšelých slov nový význam, zrodil se čin hodný gramatika! A kdyby snad bylo zapotřebí dát jméno věcem až dosud skrytým, proč nesáhnout k tvorbě slov (což v rozumné míře je možné), jimž předkové tradice dbalí by sotva porozumněli? Stejně tak ujmou se slova nová či z řeckého zdroje a lehce jen přiohnutá.

O verši z formální stránky pojednává ve vztahu k jednotlivým žánrům, jak bylo v antice zvykem. Chronologicky připomíná genezi literárních druhů (epika > lyrika > drama) včetně autorů.

Ukázka č. 5 (73-82)

Res gestae regumque ducumque et tristia bella quo scribi possent numero, monstravit Homerus. Versibus impariter iunctis querimonia primum, post etiam inclusa est voti sententia compos; quis tamen exiguos elogos emiseti auctor, grammatici certant et adhuc sub iudice lis est. Archilochum proprio rabies armavit iambo: Hunc socci cepre pedem grandesque cothurni, alternis aptum sermonibus et populares vincentem strepitus et natum rebus agendis.

Jak vypadá verš přímo stvořený k líčení královských činů, gest vůdce a válečný hrůz, nám jasně předvedl Homér. V dvojici veršů nestejných stop byl zpočátku vzlykot zakódován, až pak slova díky za splněná přání. Podnes vědci se přou (a kauza se vleče), kdo těsná disticha elegická dal světu číst první. Z hněvu si Archilochos zbraň na míru vykoval – jamby: A ihned ovládl jamb jak vážnou, tak komickou scénu, neboť on dává dramatu spád, jsa jakoby stvořen pro dialog, a nadto přehluší šum mimo scénu.

Profesorka Stehlíková (2002: 19) poukazuje na to, že Horatius navazuje na Aristotelovu *Rétoriku*, potažmo Ciceronovo dílo *O nejlepším druhu řečníka* ve výkladu o dramatu a použití jambického metra. Pozoruhodné je, že Horatius volí zpočátku příklady z řeckého prostředí

³ Přičemž v textu Horatius sám používá archaismy; například ve verši 75 *querimonia* (vzlykot), ve verši 94 *delitigat* (vzteká se) aj.

(epika Homér, lyrika Archilochos), poté v oblasti dramatu zmiňuje postavy společného kulturního dědictví (hrdinové řeckých i římských tragedií Thyestés, Péleus, Telefós; komický stařec Chrémes⁴).

Horatius v první části textu předkládá ještě jeden, důležitý postulát vedle formální dokonalosti, která dílo činí krásným, a sice aby dílo mělo emocionální náboj, který zasáhne diváka.

Ukázka č. 6 (99-100, 108-111)

*Non satis est pulchra esse poemata; dulcia sunt
et, quocunque volent, animum auditoris agunto.*

...

*Format enim natura prius nos intus ad omnem
fortunarum habitum, iuvat aut impellit ad iram,
aut ad humum maerore gravi deducit et angit;
post effert animi motus interprete lingua.*

*Vázaná řeč má být krásná – ba víc: jak flétna by znít měl
verš, aby posluchač fascinován šel kamkoliv za ním.*

...

*Je totiž v řádu věcí, že nejprve v nitru nám ten či
onen čin Štěstěny uvede cosi v chod – a my náhle
podlehne slasti, zlosti či balvanu svíravé trýzně;
až pak se těch hnutí zmocní spád slov a sdělí je světu.*

II. POESIS

V druhé části básně⁵ Horatius pojednává o obsahu díla a obecně o řecké a římské tragédii. Zde autor opět navazuje na Aristotela (srov. Stehlíková 2002: 25), když obrací svou pozornost k dramatu. Nejprve se zabývá postavami (*personae*). Doporučuje vybírat z mytologických postav zejména ty s tragickým osudem a dbát na to, aby se postavy chovaly adekvátně k představám, které o nich panují. Pokud si přece jen vymyslíme vlastní postavu, měli bychom dle Horatia dávat pozor, aby se neměnil její charakter. Předkládá typologii postav podle věku; popisuje charakteristiku chlapce, mladíka, muže, starce.⁶

Ukázka č. 7 (156-165, 176-178)

*Aetatis cuiusque notandi sunt tibi mores
mobilisque decor naturis dandus et annis.
Reddere qui voces iam scit puer et pede certo
signat humum, gestit paribus colludere et iram
colligit ac ponit temere et mutatur in horas.
Imberbus iuvenis tandem custode remoto
gaudet equis canibusque et aprici gramine campi,
cereus in vitium flecti, monitoribus asper,
utilium tardus provisor, prodigus aeris,
sublimis cupidusque et amata relinquere pernix.*

*Každý věk má typické znaky a úkolem tvým je
vybavit každou postavu vším, co k ní právě dnes patří:
Klouček, který už mluví a brázdí prach cesty pevným
krokem, si s chlapci chce hrát, je náladový a co chvíli
pro nic a za nic se navzteká a hned zas zkrotne.
Holobrádek, jenž konečně setřásl dohled, má z koní
a psů svých potěšení i z travnatých hřišť v plném slunci.
Tvárný jak vosk, všem svodům se poddá, je rozhazovačný
a v tom, co má cenu, liknavý –leč na rady nedá.
Pro nový ideál neví dnes, pro co horoval včera.*

⁴ Chrémes je postava z Aristofanových, Antifanových, Menandrových i Terentiových komedií.

⁵ Mluvíme o různých částech básně, ale máme stále na paměti, že Horatius list *Ad Pisones* napsal jako celek bez dalšího vnitřního členění. Pro naše účely jsme rozčlenili dílo dle struktury popsané výše (viz úvod).

⁶ Stehlíková (2002: 27) upozorňuje na počet věkových kategorií u Horatia (4), který je menší oproti pruslým sedmi věkům u Shakespeara.

... *Ne forte seniles
mandentur iuveni partes pueroque viriles,
semper in adiunctis aevoque morabimur aptis.*

... *Nuže, nikdy
ať starce nehraje nedospělý a hoch roli muže!
Vždy mějme na zřeteli, co kterému věku je vlastní.*

Dále se Horatius věnuje scéně, přičemž rozlišuje, co má být předváděno na scéně a co má být vyprávěno sborem. Viz ukázka číslo 8.

Ukázka č. 8 (185-189)

*Ne pueros coram populo Medea trucidet
aut humana palam coquat estra nefarius Atreus,
aut inavem Procne vertatur, Cadmus in anguem.
Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi.*

*Před zraky diváků ať Medeia nevráždí děcka,
na scéně Átreus vrah ať nevaří útroby lidské,
zde Prokné ať nerostou křídla a Kadmos se nemění v hada:
taková řešení nepřesvědčí a dost se mi přičí.*

Vyjadřuje se k počtu dějství, hra má mít 5 dějství, což je tradiční dělení již od řecké tragédie; dle Cicerona (*Ad Quintum fratrem* 1, 1, 16) byla praxe taková, že hra obsahovala 3 dějství plus prolog a epilog.⁷ Říká, kolik herců má být obsazeno, a jmenuje funkce sboru (zpívá pouze to, co se váže k ději a pomáhá rozvíjet příběh; je vždy na straně dobra; ochraňuje vše, co je mu svěřeno; modlí se k bohům za přízeň).

Ukázka č. 9 (189-193)

*Neve minor neu sit quinto productior actu
fabula, quae posci vult et spectata reponi.
Nec deus intersit, nisi dignus vindice nodus
inciderit; ne quarta loqui persona laboret.
Actori partes chorus ...*

*Chce-li hra sklidit úspěch a dočkat se repríz,
patero dějství musí mít – ne víc, aniž méně.
Jen jedenkrát ať do hry vloží se bůh, pokud děj se
zauzlí příliš. Hlas tří herců nejvyš v jedné zní scéně.
Zvláštní roli měj chór, ten čtvrtý herec ...*

Horatius se nadále věnuje změnám v doprovodné hudbě a v satyrském dramatu, které souvisí dle něho s politickými, sociálními a etickými změnami ve společnosti. Podle Horatia se zhoršují zejména jazykové znalosti, vytrácí se klasičnost, kterou nahrazují novoty.

Ukázka č. 10 (234-237)

*Non ego inornata et dominantia nomina solum
verbaque, Pisones, Satyrorum scriptor amabo,
neci sic enitar tragico differre colori,
ut nihil intersit, Davusne loquatur et audax
Pythias...*

*Psát já, moji milí, satyrské hry, pak nechtěl bych
sklouznout
k slovům otřepaným a beze všech příkras – leč ani
kolorit tragických kusů mluvou svých hrdinů mást, až
by nebylo znát, zda promlouvá Davus či Pýthias drzá
...*

⁷ Viz více Stehliková 2002: 31.

Horatius se vyjadřuje znovu a zevrubněji o metru, resp. o druzích stop používaných v dramatu. Uvádí řecké vzory, jichž by se měl každý držet a hodně se od nich učit; ale i římské, které by se rozhodně napodobovat neměly (jmenovitě Plautus). Sám tvrdí, že je třeba najít zlatou střední cestu mezi přílišnou volností a striktním naplněním metra.

Ukázka č. 11 (263-268)

*Non quivis videt immodulata poemata iudex
et data Romanis venia est indigna poetis
Idcircone vager scribamque licenter? an omnes
visuros peccata putem mea, tutus et intra
spem veniae cautus? Vitavi denique culpam,
non laudem merui. ...*

*Cít pro rytmus verše je dar, jenž mnohým kritikům chybí,
což poétovi zde v Římě skýtá až nemístnou volnost.
- A proto bych měl i já tak svévolně tápat? Anebo
na řádu metra pln úzkosti lpět – jen z hrůzy, že každé
vybočení hned postřehne celý svět? To bych výtkám ušel,
leč chválu bych nezasloužil... ...*

Poslední, čemu se v této části Horatius věnuje, jsou obecně řecké a římské drama. Podává velmi stručný výklad řeckého dramatu: v šesti verších zmiňuje pouze Thespida, který zavedl na scéně herce a sbor, a Aischyla, který zavedl používání masek. Navazuje pak a hovoří o římském dramatu, které velebí za to, že se odklonilo od řeckých vzorů a zpracovává vlastní náměty.⁸

Ukázka č. 12 (285-288)

*Nil intentatum nostri liquere poetae;
nec minimum meruere decus, vestigia Graeca
ausi deserere et celebrare domestica facta,
vel qui praetextas vel qui docuere togatas.*

*Na všech polích svůj um naši básníci změřili. Vůbec
největší zásluhou bylo, že sebrali odvahu uhnout
z kolejí řeckých Múz a opěvovat domácí látky
v komických kusech i v tragédiích dle římského vzorů.*

Tato druhá část je zakončena stížností na lenivost Římanů.

Ukázka č. 13 (289-294)

*Nec virtute foret clarisque potentius armis,
quam lingua, Latium, si non offenderet unum -
quemque poetarum limae labor et mora. Vos, o
Pompilius sanguis, carmen reprehendite, quod non
multa dies et multa litura coercuit atque
perfectum decies non castigavit ad unguem.*

*Sílu by nemusel Řím brát výlučně z hrdinských střetů:
těž z jazyka – ovšem to by se nesměl náš poéta štítit
úporného pilování a časových ztrát... Vždy
výtkou, Pisoni, jimž královská krev tepe v žilách,
stíhejte básně stvořené přes noc, hned načisto – básně,
jež nesčetný škrt dosud neotesal k dokonalosti!*

⁸ Zde vystupuje kontrast: Horatius několik veršů zpět obdivoval Řeky a nabádal k napodobování jejich metra, ale co se týče námětů dramatu, radí držet se domácí látky.

III. AD POETAM

Dostáváme se k poslední části, v níž Horatius předkládá svou představu o osobnosti opravdového básníka. Na rozdíl od Platona (*Faidros* 254) však není přesvědčen, že by básníkovými ústy promlouvala Múza. Horatius věří, že člověk se rodí s určitým nadáním (*ingenium*), které nelze získat,⁹ ale aby se stal skutečným básníkem, je třeba také pilnosti (*studium*) a schopnosti, díky nimž může být *doctus imitator*, který popisuje reálný svět; vůbec nejdůležitější vlastnost básníka je poznávat (*sapere*). Rovněž klade důraz na racionalitu, dodržování starých rétorických a morálních zásad.

Ukázka č. 14 (309-318)

*Scribendi recte sapere est et principium et fons.
Rem tibi Socraticae poterunt ostendere chartae
verbaque provisam rem non invita sequentur.
Qui didicit patriae quid debeat et quid amicis,
quo sit amore parens, quo frater amandus et hospes,
quod sit conscripti, quod iudicis officium, quae
partes in bellum missi ducis, ille profecto
reddere personae scit convenientia cuique.
Respicere exemplar vitae morumque iubebo
doctum imitatore, et vivas hinc ducere voces.*

*Zdrojem a základem psaní je nadhled a životní moudrost:
nejedno vyzískáš téma ze spisů sokratiků, a
to když si promyslíš, pak slova ti naskočí sama.
Ten, kdo má jasno v tom, co přítel, co vlast od něj žádá,
jaký cit chovat k rodičům, jaký k bratrům a hostu,
co obnáší úřad soudce, co senát, nač muž v čele vojska,
jež vyslali v boj, má dbát – tedy takový autor pak jistě
dodá všem postavám hojnost výstižných charakteristik.
Básník se musí naučit znát, jak to v životě chodí,
a ve své hře to pak živě imitovat (na tom trvám).*

Horatius postuluje rétorické zásady *docere, movere, delectare*; zároveň stručnost a uvěřitelnost příběhu.

Ukázka č. 15 (335-340)

*Quidquid praecipies, esto brevis, ut cito dicta
percipiant animi dociles teneantque fideles.
Omnesupervacuum pleno de pectore manat.
Ficta voutpatis causa sint proxima veris,
nec quodcunque volet, poscat sibi fabula credi,
neu pransae Lamiae vivum puerum extrahat alvo.*

*Buď jak buď, hlavně stručný ať je tvůj výklad: to aby
čile ho vstřebal příjemcův duch i bedlivá paměť
(z přeplněné mysli se vytratí vše, co je navíc).
Fikce buď od pravdy k nerozeznání (to působí
radost);
nicméně nikoli všechno je nutno fabuli věřit,
netřeba z útroby ježibab rvát pozřené děčko...*

Horatius ke konci listu vyzdvihuje civilizační účinek poezie, tedy že básník má důležitou společenskou roli. Toto pojetí básníka pochází z archaické a klasické doby, v době Augustově je znovu připomínáno. Také konkretizuje ideál uměleckého díla, který předpokládá, že autor, který není průměrný, je schopen poučit se ze svých chyb a trpělivě a dlouho vylepšovat své dílo pomocí přirozeného nadání a tvůrčího úsilí. Při zdokonalování díla

⁹ Srov. s Ciceronovým výrokem: *Orator fit, poeta nascitur*. Řečníkem se člověk stává, básníkem se rodí. (Řeč za básníka Archia 8, 18)

je důležitá role kritika, který upozorňuje na chyby, jež se mají odstranit. Podle Horatia bychom si měli vážit kritiky, protože pochlebovačů a pokrytců je všude plno.

Ukázka č. 16 (385-390)

*Tu nihil invita dices facies Minerva;
id tibi iudicium est, ea mens; si quid tamen olim
scripseris, i Maeci descendat iudicis aures
Et patris et nostras nonumque prematur in annum
membranis intus positis; delere licebit,
quod non edideris; nescit vox missa reverti.*

*Každého tvého kroku, všech slov budiž Minerva paní:
odtud tvůj vkus, tvůj obzor. – Pokud bys přece jen jednou
verše chtěl psát, pak nejprve kritikům zvučného jména
je k poslechu předved' (i otci a mně) a po devatero
let svůj rukopis pod zámkem drž: co je v šuplíku, vždy se
dá zničit – nelze vzít zpět, co bylo již publikováno.*

Samotný závěr, tedy hledání dokonalého díla, vyznívá jako karikatura dokonalého básníka (*poeta vesanus*). Horatius zde *ingenium sine arte*, které se snažil z poezie vymístit, předvádí jako šílenství, čímž ukazuje, jak odporní jsou takoví básníci.

Ukázka č. 17 (457-476)

*Hic, dum sublimis versus ructatur er errat,
si veluti merulis intentus decidit auceps
in puteum foveamve, licet „Succurrite“ longum
clamet „Io cives!“; non sit qui tollere curet.
Si curet quis opem ferre et demittere funem,
„Qui scis, an prudens huc se proicerit atque
Servari nolit?“ dicam Siculique poetae
narrabo iteritum. Deus immortalis haberi
dum cupit Empedocles, ardentem frigidus Aetnam
insiluit. Sit ius liceatque perire poeetis.
Invitum qui servat, idem facit occidenti.
Nec semel hoc fecit, nec, si retractus erit, iam
fiet homo et ponet famosae mortis amorem.
Nec satis apparet, cur versus factitet, utrum
minxerit in patrios cineres, an triste bidental
moverit incestus: certe furit, ac velut ursus,
obiectos caveae valuit si frangere clathros,
indoctum doctumque fugat recitator acerbus.
Quem vero arripuit, tenet occiditque legendo,
non missura cutem, nisi plena cruoris, hirudo.*

*Pokud ten pán s hlavou v oblacích a chrlící verše
šlápne (jak pláčník kosovi v patách) vedle a spadne
do studny nebo do jámy, pak i kdyby nastokrát volal:
Pomozte, lidé!, sotvakdo najde chuť podat ruku.
A i kdyby někdo pomoci chtěl a spustil mu provaz,
řeknu: Jak víš, že tam neskočil schválně? Což jestli vůbec
vyváznout chce? Smrt Empedokla ze Sicílie
mu vyličím, básníka, jenž hnán vizí nesmrtnosti
volil chladnokrevný skok do řeřavé Etny.
Práva zvolit si smrt ať básník požívá volně,
vždyť záchrana toho, kdo nechce žít, je totéž co vražda.
Klidně ho vytáhni – skočí tam zas? ten nepřijme statut
smrtelnika a myšlenku na skvělou smrt nikdy nevzdá...
Záhadou zůstává, proč vyrábí verše...Snad za trest,
že kdysi zneuctil otcovský popel? Troufl si zprznit
posvátné místo, kam udeřil blesk? Avšak blázek je jistě,
a začne-li s recitací, vše prchá – se znamlcem laik – jak
před krutým medvědem, jenž rozlomil mříž a je volný.
Jak jednou tě lapí, čte ti a čte, dokud dýcháš -
jak pijavka, která nepustí dřív, než je kulatá kreví...*

Shrnutí

Horatius ve svém díle formuloval základní teze pro literáty. Za první básník je doctus imitator, který napodobováním přírody, resp. života vytváří uměleckou pravdu. Za druhé umění je racionální akt, protože rozum je zdroj poznání a zároveň princip i míra dobré tvorby. Abychom však mohli tvořit dobrá umělecká díla, musí mít nadání (*ingenium*) a píli (*studium*). Za třetí básník je zodpovědný za své dílo, které má společenskou i výchovnou funkci (*aesthetica est ethica*).

Co se týká Horatiových vzorů, samozřejmě Horatius znal Aritotelovo dílo a dílo jeho starších současníků Varrona a Cicerona, nicméně se jimi nikterak výrazně neinspiroval. I když jistou paralelu s Aristotelem pozorujeme: Horatius stejně jako Aristoteles pojednává o epice a dramatu. Více se Horatiovo dílo blíží poetice alexandrijských badatelů, kteří kladli důraz na originalitu a individualitu autora.

Horatius je „pouze“ teoretizující básník, který s obdivuhodnou lehkostí přechází od tématu k tématu, přičemž udržuje v rovnováze různorodost a jednotu, vážné a komické. Z jeho poetických zásad vychází klasicistní literatura.

Literatura:

HORATIUS. *De arte poetika: O umění básnickém*. Přeložila Dana Svobodová a poznámkami doplnila Eva Stehlíková. 1. vydání. Praha: Academia, 2002. ISBN 80-200-0988-4

STEHLÍKOVÁ, Eva: Slovo k Horatiově poetice. In: *De arte poetica: O umění básnickém*. 1. vydání. Praha: Academia, 2002, s. 60-71. ISBN 80-200-0988-4

CONTE, Gian Biagio. *Dějiny římské literatury*. 2. vydání. Praha: KLP, 2008, s. 405–415. ISBN 80-86791-57-2